

Klosterarkæologi og Sorø-studier

Af Jes Wienberg

1. Klosterarkæologi

Middelalderstudier er som regel opdelt i fire hovedtemaer efter tidens egen standslære, dvs. efter de der henholdsvis beder, kriger, arbejder og handler. Ud af standslærens ideologi bliver studier af kirken, borgen, landsbyen og købstaden. Men studierne kan være yderligere opdelt. Således udgør klosterstudier og herunder klosterarkæologien en egen specialisering.

Klosterarkæologi er lige som kirkearkæologi et internationalt etableret felt, hvor forskere fra forskellige discipliner mødes; klosterarkæologi bedrives altså også af andre end arkæologer. Klosterarkæologien har sine egne publikationer, sessioner ved konferencer og symposier. Som eksempler kan nævnes *Advances in Monastic Archaeology* og temanummeret om danske klostre i *Hikuin* nr. 23.¹ Feltet har endog fået sin egen danske hjemmeside – »Forum for Klosterarkæologi«.²

Middelalderarkæologen Olaf Olsen beskrev i temanummeret af *Hikuin* de danske klostre som et, citat, »yderst attraktivt arbejdsfelt for middelalderarkæologien. De er ikke flere, end at man kan overskue dem alle, og studiet af dem rummer en rigdom af facetter, der kan kaste nyt lys på mange sider af livet i middelalderen« – og Olsen så fremtiden med fortrøstning.³

Olsens vurdering holder stadig i sin fortrøstende optimisme. Derimod behøver klosterstudier ikke begrænses til middelalderen, til middelalderarkæologien alene eller til Danmark. Klostre kan som pladser bely-

ses i et langtidsperspektiv; der findes ofte en fortsættelse med en institution eller et gods også efter reformationen. Klostre kan belyses i projekter, der involverer mange discipliner. Og klostre kan og bør ikke, som de internationale institutioner de engang var, undersøges i en national kontekst. Endelig, med tanke på oplysninger om flere landklostre i *Øm Klosters Krønike*, der ikke havde været kendt uden den tilfældige bevaring af netop dette kildeskrift, er jeg langtfra sikker på, at vi kender og dermed kan overskue alle mindre klostre.⁴

2. Klosterarkæologiske temaer og tendenser

Klosterarkæologien har siden 1800-årene været præget af frilægning af eller udgravninger af en lang række klostre med efterfølgende restaureringskampagner. Og i klosterarkæologien forekommer alt fra de store oversigtsværker som kunsthistorikeren Vilhelm Lorenzens monumentale serie *De danske Klosters Bygningshistorie*⁵ til præsentationen af enkelte klostre, et hjørne i et kloster eller en detalje med vidtrækkende perspektiver. I klosterarkæologiens mængde af litteratur, projekter og perspektiver synes jeg dog at kunne iagttage fem tilbagevendende temaer:

Bygningshistorie

Et første, men gennemgående tema har været klostrenes arkitektoniske udvikling med fokus på kirkerne og klosterlængerne. Diskussionen har ofte

handlet om det kronologiske forløb og de lokale arkitektoniske løsninger set i lyset af ordenens bestemmelser eller udenlandske forbilleder. Det har således handlet om forholdet mellem idealer og realiteter; en problematik som for øvrigt også er relevant i studiet af forekomsten og udformningen af billeder og inventar. Som eksempel på nye og overraskende iagttagelser kan her nævnes påvisningen af, at klostergården i Øm kun gradvist blev lukket, først med bygninger af bindingsværk, senere med bygninger i tegl; således blev vestfløjen først opført omkring 1500.⁶

Grave og hospitaler

Et andet tema er begravelserne ved klostrene og en eventuel hospitalsvirksomhed. Skeletter samt fund af redskaber er blevet anvendt for at belyse dels lægekunsten ved klostrene, dels middelalderens sygdomme. Klassiske eksempler er materialet fra Æbelholt og Øm Kloster.⁷ Studierne kan også handle om at identificere hospitalsbygningerne ved klostrene.⁸

Økonomi og landskab

Et tredje tema er klostrenes økonomi. Klostrene som økonomiske enheder med deres jordegods og landskab har fået opmærksomhed. Her kan nævnes historikeren Lars-Arne Norborgs disputats *Storföretaget Vadstena kloster*.⁹ Videre kan nævnes kulturgeografen Clas Tollins studier af bebyggelse og ejendomsforhold omkring Nydala og Alvastra Kloster i henholdsvis Småland og Östergötland.¹⁰ Inspirerende er også arkæologen, ikke spionen, James Bonds værk *Monastic Landscapes* med et bredt perspektiv på, hvordan klostre har brugt og påvirket sine omgivelser – alt fra korndyrkning over dyreparter til mølledrift.¹¹

Teknik og håndværk

Et fjerde tema er teknik og håndværk. Klostrenes rolle som innovatører eller formidlere af innovationer er længe blevet diskuteret, især cisterciensernes rolle. Her kan historikeren Anna Götlinds studier fremhæves, der er sammenfattet i disputatsen *Technology and Religion in Medieval Sweden*.¹² Videre kan nævnes Sorø Klosters berømte og omdiskuterede »Jernmølle« i Halland, der blev udgangspunkt for et eget dansk-svensk forskningsprojekt, hvor resultaterne er præsenteret i et nummer af *Hikuin*.¹³

Genus og nonneklostre

Et femte tema er nonneklostrene i et genusperspektiv. Nonneklostrene er et interessant miljø at studere for at komme nærmere kvindernes verden i middelalderen. Studiet af nonneklostrene betyder også, at opmærksomheden flyttes bort fra munkeklostrene, altså mændenes verden, der her som i så mange andre sammenhænge har defineret normen. Det inspirerende eksempel er middelalderarkæologen Roberta Gilchrist's *Gender and Material Culture*.¹⁴

3. Tre aktuelle projekter

Et sideblik over Øresund til tre aktuelle projekter ved svenske klostre bringer imidlertid uorden i kategoriseringen. Projekterne blander temaer på nye måder, der enten er nye for vor tid, eller som falsificerer min tematisering. Men fælles for projekterne er, at klostrene tilhører de tidligste etableringer, var knyttet til kongemagten, og at deres betydning for dåb diskuteres.

Fra Alvastra Kloster i Östergötland foreligger to projekter. Dels udkom arkæologen Elisabet Regners disputats *Den reformerade världen*, som studerede cistercienserklostrets arkitektur, fund og grave i forhold til den sekulære omverden og i et langtidsperspektiv.

Dels pågår et forskningsprojekt, hvor deltagerne hidtil har studeret kristningen med udgangspunkt i en stor nærliggende gravplads og klostrets internationale og (kirke)politiske kontakter.¹⁵

Fra Vreta Kloster, også i Östergötland, foreligger en tværvideenskabelig publikation, der sammenfatter to seminarer. Påvisningen af en vandkanal og en mærkelig anlægning med dobbelte trapper vakte tanker om et dåbskapel, et baptisterium. I øvrigt anvendes Vreta Kloster som udgangspunkt for at belyse en lang række temaer i og udenfor klostret.¹⁶

Dalby kirke, kloster og gård i Skåne var udgangspunkt for en international konference i 2010. Atter var indgangen til pladsen tværvideenskabelig, og en lang række spørgsmål er blevet aktualiserede – den politiske og kirkelige baggrund, kirken og klostrets bygningshistorie, kannikkernes regler og liv, lokalitetens betydning før og efter etableringen, klostrets rolle i det skånske landskab, udviklingen efter reformationen, tolkningen af vigtige inventarstykker samt kirken, klostret og gårdens rolle i den fremtidige udvikling af hvad, som mere eller mindre er blevet en forstad til Lund.¹⁷

Men nu, endelig til Sorø!

4. Forudsætninger for Sorø-studier

Kommer man som jeg med erfaringer fra Dalby-projektet, så fremstår sjællandske Sorø som en lækkerbissen. Sorø kloster tilbyder en rig kombination af materielle levn, skriftlige kilder og billeder, der kendetegner den historiske arkæologi. Sorø Kloster er veldokumenteret og har allerede en lang forskningshistorie. Og alligevel er der gode muligheder for nye iagttagelser og tolkninger.

Klosterkirken er relativt velbevaret. Kirken er prydet med kalkmalerier, hvor de malede våbenskjolde, trods deres komplicerede historie, kan fremhæves.

Her findes fremragende inventar som de to korbuekrucifikser. Her findes en lang række gravmonumenter og grave, der er blevet undersøgt, og som i mange tilfælde kan knyttes til navngivne historiske personer i den såkaldte Hvideslægt samt kongehuset. Og ikke mindst, foreligger *Sorø Klosters Gavebog*, som detaljeret redegør for klostrets tilblivelse og jordegods.

Kirken og klostret er for længst belyst i centrale værker som *Sorø. Klosteret, Skolen, Akademiet gennem Tiderne, Danmarks Kirker, De danske Klosters Bygningshistorie*, artiklen »Studier over Sorø Kirke og Kloster« samt i værket *Danske Kalkmalerier*.¹⁸ På samme måde er jordebogen blevet publiceret i *Scriptores rerum Danicarum*, oversat i *Sorø Krøniken*, hvor også mange andre kilder præsenteres, og analyseret i flere artikler.¹⁹

Forudsætningerne for fortsatte Sorø-studier er altså de blandt de bedst tænkelige.

5. Sorø-studier

Invitationen til symposiet i Sorø i 2011 havde kirken og klostrets historie og brug fra etableringen til i dag som tema. Her genkender vi klosterforskningens gennemgående fokus på bygningshistorien, men nu i et længere tidsperspektiv. Videre var der et fokus på brug og indretning.

Efter Berlinmurens fald, som det symbolske vendepunkt, har religion på en bred front fået en renaissance som både studieobjekt og tolkningsmodel; vi har set en »religiøs vending«. I den forhistoriske arkæologi har det betydet en genetablering af religionsarkæologien med ritualer, som et omdrejningspunkt; i den historiske arkæologi bliver i stedet liturgien omdrejningspunktet. Skiftet ses tydeligt i kirkearkæologien ændrede fokus fra det demografiske, sociale og økonomiske perspektiv til det sakrale perspektiv. Kirken skal ikke længere primært være

kilde til samfundet udenfor kirken; blikket rettes indad.²⁰ Videre, med kirken og klostrets brug som et tema bliver også aktørerne centrale, hvilket er i linje med det seneste årti, hvor netop aktørperspektivet har været populært.

I stedet for at opsummere andres indlæg vil jeg her kort forsøge at præsentere syv temaer, som ikke eller kun delvist blev belyst ved symposiet; yderligere nogle facetter, som skulle kunne komplettere Sorø-studierne. Da de fleste af symposiet indlæg, bortset fra indlægget om »Møllediget« (se Aage P. Ravnsgaards bidrag i indeværende bind), har holdt sig indenfor klostrets centrale dele, indenfor »klausuren«, skal jeg begive mig udenfor noget af tiden, ud i den verden, som kunne forstyrre munkenes meditation. Da jeg er uddannet før Berlinmurens fald, bærer temaerne nok præg af en ældre forskningstradition. Og som gæst i det klosterarkæologiske studium af Sorø slår jeg måske åbne døre ind.

6. Syv temaer

Øen Sorø

Der har været omfattende arkæologiske udgravninger på Akademigrunden i 1999-2000, udgravninger for et nybyggeri vest for kirken i 2000 og med jævne mellemrum mange mindre indgreb; undersøgelser som, så vidt jeg er underrettet, er blevet rapporteret, men ikke publicerede. Der skulle endog findes en hel container med fund fra udgravningerne.²¹ Nye Sorø-studier kunne forsøge at samle og bearbejde alle disse undersøgelser, uanset om det har været under eller over jorden, udgravninger eller bygningsarkæologiske iagttagelser, til en helhed om udviklingen på øen Sorø fra naturtopografien over den første gård til klostrene og dagens skole. Gennem et helhedsper-

spektiv kan det måske være muligt at komme nærmere benediktinerklostret, som gik forud for det mere velkendte cistercienserkloster. Det må være muligt at få ny viden om de mange aktiviteter og bygninger, som har omgivet klostrets centrale dele. Videre ville et helhedsperspektiv gøre det muligt at i fremtiden sætte alle mindre indgreb, forandringer og undersøgelser ind i en større sammenhæng, altså samme strategi som blev anvendt ved købstæderne i Danmark og Sverige med »Projekt Middelalderbyen« og »Projekt Medeltidsstaden« tilbage i 1970'erne og 80'erne.

Pladser og aktører før klosteret

Jernalderen og middelalderen mødes sjældent og knyttes da også til to forskellige discipliner, henholdsvis forhistorisk arkæologi og middelalderarkæologi/historisk arkæologi. På den ene side diskuteres centralpladser, haller og kultpladser – og på den anden side byer, kirker og klostre. Arkæologen Lars Jørgensen har i en spændende artikel »Stormandssæder og skattefund i 3.-12. århundrede« påvist kontinuitet mellem jernalderens centrale pladser og middelalderens hovedgårde tilhørende Hvideslægten eller kongemagten, blandt andet på Vestsjælland.²² Er det muligt at komme videre ad denne linje for at belyse forudsætningerne for klostrets stiftere, klostret selv og dets jordegods?

Pladser og aktører i klostertiden

Pladser som Fjenneslev, Bjernede og Pedersborg er velbelyste – lige som personer af Hvideslægten.²³ Alligevel spekulerer jeg på, om det ikke er muligt at kombinere Sorø-studier med nye studier af pladser og aktører i klostrets opland; især nye studier af det nærliggende Pedersborg med dets rundkirke og befæstning for at forstå klostrets tilblivelse og fortsatte udvikling.

Øen Sorø med klosterkirken og Akademiet set tværs over søen. Foto: Thomas Bertelsen.

Klostrets gods

Den alsidige historiker og middelalderarkæolog Poul Nørlund har for længst analyseret Sorø klostres jordegods; og på nettet findes oversigter med kort over godset.²⁴ Alligevel kløer det i fingrene på en historisk arkæolog med kvantitative tendenser for at undersøge godsets tilblivelse og fordeling i et landskabsperspektiv – samt atter forsøge at kombinere studier af de kalkmalede våbenskjolde med jordebogens oplysninger trods alle komplikationer.

Klostrets kirker

I folieværket *Sorø Akademis Landsbykirker og Klosterporten i Sorø* fik kirkerne tidligt opmærksomhed.²⁵ Er det mon muligt at belyse klostrets betydning for dets kirker, for deres bygningshistorie og brug? Inspiration kan måske findes hos den historiske arkæolog Göran Tagesson, der i en artikel har vist, hvordan byggekampagner ved kirker i Östergötland kan knyttes til kannikker som aktører ved Linköping domkapitlet.²⁶

Klostrets familie

Der er mange måder at klosterarkæologien kan overskride det enkelte monument og de nationale grænser. Ved Alvastra i Östergötland kunne klostret knyttes til et internationalt (kirke)politisk netværk. Og ved Dalby i Skåne kan etableringen af et bispesæde, et konvent og måske også en kongsgård knyttes til pladser og politik nede på Kontinentet. Sorø Kloster skulle kunne studeres i forhold til sin egen cistercienserfamilie: Sorø er således et datterkloster af Esrum på Sjælland, som er et datterkloster af Clairvaux i Frankrig. Og selv fik Sorø døtre i henholdsvis Ås i Halland og Knardrup på Sjælland.

Nekropol i et langtidsperspektiv

Afsluttende åbner Sorø-symposiet lige som disciplinen Historisk arkæologi for et langtidsperspektiv. Middelalderarkæologen Anders Reisnert har i en artikel vist, hvordan oplandet til Ystad franciskanerkloster kan kortlægges gennem begravelser og malede våbenskjolde i kirken, fund af seglstamper samt gaver.²⁷ Også Sorø Klosterkirke har fungeret som en gravkirke. Men man kan tænke over, hvorfor Hvidernes våbenfrise males omkring 1300, altså hvorfor Hviderne, deres begravelser og gaver erindres i en urolig tid præget af strider mellem kong Erik Menved og ærkebiskop Jens Grand af Hvideslægten? Hvilke behov havde Sorø Kloster for at legitimere sine berømte og berygtede stiftere samt hævde dets jordegods? Siden kan tidsperspektivet udvides ud over middelalderen og renæssancen. For når man besøger kirken, er også de senere gravmonumenter påfaldende. Sorø med dets Akademi fortsatte at være en attraktiv nekropol, som kan være værd studier.

Noter

1. Gilchrist & Mytum 1993; Kristensen 1996; også Keevill & Aston & Hall 2001.
2. www.klosterark.dk
3. Olsen 1996 s. 26.
4. *Øm klostres krønike*, kap. 1-21; Wienberg 2012.
5. Lorenzen 1912-41.
6. Schiørring 1980.
7. Møller-Christensen 1958; Gregersen & Jensen 2003 s. 145ff.
8. Trabjerg 1993; Gregersen & Jensen 2003 s. 177ff.
9. Norborg 1958.
10. Tollin 1999; 2010.
11. Bond 2010.
12. Götlind 1993.
13. Velle 2004.
14. Gilchrist 1994.

15. Regner 2005; Ersgård 2006-2012.
16. Tagesson m. fl. 2010.
17. Borgehammar & Wienberg 2012.
18. *Sorø. Klostret, Skolen, Akademiet gennem Tiderne* 1924-31; *Danmarks Kirker* V: 1, 1936 s. 17-108; Lorenzen 1941 XI s. 141-179; Christensen 1943; Hastrup & Egevang 1989 2 s. 186-187 3 s. 98-101 4 nr. 40.
19. SRD IV 1776 s. 463-531; Ranvig 1986 2 s. 77-165; f. eks. Nør-lund 1924; Hørby 1988.
20. Jfr. Wienberg 2006; Nilsson 2011.
21. Oplysninger fra Thomas Bertelsen, Nationalmuseet, nov. 2011 og fra symposiedeltagere i Sorø 24. Nov. 2011.
22. Jørgensen 1995.
23. Jfr. Johansen & Halding 2001.
24. Nørlund 1924; www.roskildehistorie.dk
25. Løffler 1896.
26. Tagesson 2007.
27. Reisnert 1989.

Litteratur

- Bond, James: *Monastic Landscapes*. Stroud 2010 (1. udg. 2004).
- Borgehammar, Stephan & Jes Wienberg (red.): *Locus Celebris. Dalby kyrka, kloster och gård*. Centrum för Danmarksstudier 28. Göteborg/Stockholm 2012.
- Christensen, Charles: Studier over Sorø Kirke og Kloster. De senere Aars Undersøgelser, *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1943, s. 119-158.
- Danmarks Kirker*, København 1933ff.
- Ersgård, Lars (red.): *Helgonets boning. Studier från forskningsprojektet »Det medeltida Alvastra«*, Lund Studies in Historical Archaeology 5, Stockholm 2006.
- Ersgård, Lars (red.): *Munkar och magnater vid Vättern. studier från forskningsprojektet »Det medeltida Alvastra«*. Lund Studies in Historical Archaeology 15. Lund 2012.
- Gilchrist, Roberta: *Gender and Material Culture. The archaeology of religious women*, London/New York 1994.
- Gilchrist, Roberta & Harold C. Mytum (eds.): *Advances in Monastic Archaeology*. British Archaeological Reports, British series 227, Oxford 1993.
- Gregersen, Bo & Carsten Selch Jensen (red.): *Øm Kloster. Kapitler af et middelalderligt cistercienserabbedis historie*, Odense 2003.

- Götlind, Anna: *Technology and Religion in Medieval Sweden*, Avhandlingar från Historiska institutionen i Göteborg 4, Göteborg 1993.
- Hastrup, Ulla & Robert Egevang (red.): *Danske Kalkmalerier*, bd. 1-7, København 1985-92.
- Hørby, Kai: *Sorø Klosters Gavebog, Kongemagt og Samfund i Middelalderen. Festskrift til Erik Ulsig på 60-årsdagen 13. Februar 1988*. Poul Enemark, Per Ingesman & Jens Villum Jensen (red.), Arusia – Historiske Skrifter VI, Århus 1988, s. 55-62.
- Johansen, Marianne & Helle Halding: *Thi de var af stor slægt. Om Hvidslægten og Kongemagt i Danmarks Højmiddelalder*, Ebeltoft 2001.
- Jørgensen, Lars: Stormandssæder og skattefund i 3.-12. århundrede, *Fortid og Nutid* 1995: 2, s. 83-110.
- Keevill, Graham, Mick Aston & Teresa Hall (eds.): *Monastic Archaeology. Papers on the Study of Medieval Monasteries*, Oxford 2001.
- Kristensen, Hans Krongaard (red.): Danske klostre. Arkæologiske undersøgelser 1972-1996, *Hikuin* 23, Højbjerg 1996.
- Lorenzen, Vilhelm: *De danske Klostres Bygningshistorie*, bd. I-XI, København 1912-41.
- Løffler, J. B.: *Sorø Akademis Landsbykirker og Klosterporten i Sorø*, Kjøbenhavn 1896.
- Møller-Christensen, Vilhelm: *Bogen om Æbelholt kloster*, København 1958.
- Nilsson, Ing-Marie: Kyrkoarkeologin i går, i dag och imorgon? En spekulativ positionsbestämning, *Medeltiden och arkeologin. Mer än sex decennier*. Hans Andersson & Jes Wienberg (red.), Lund Studies in Historical Archaeology 14, Lund 2011, s. 29-47.
- Norborg, Lars-Arne: *Storföretaget Vadstena kloster. Studier i senmedeltida godspolitik och ekonomiförvaltning*, Bibliotheca Historica Lundensis VII, Lund 1958.
- Nørlund, Poul: Klostret og dets Gods, *Sorø. Klostret, Skolen, Akademiet gennem Tiderne*, bd. 1, Sorøansk Samfund, København 1924, s. 53-131.
- Olsen, Olaf: De danske middelalderklostres arkæologi, *Hikuin* 23, Højbjerg 1996, s. 7-26.
- Ranvig, Svend: *Sorø krøniken*, bd. I-II, København 1986.
- Regner, Elisabet: *Den reformerede världen. Monastisk och materiell kultur i Alvastra kloster från medeltid till modern tid*, Stockholm Studies in Archaeology 35, Stockholm 2005.
- Reisnert, Anders: Ystads franciskanerkloster och aristokratin, *By, huvudgård och kyrka. Studier i Ystadsområdet medeltid*, Hans Andersson & Mats Anglert (red.), Lund Studies in Medieval Archaeology 5, Stockholm 1989, s. 151-163.

- Schiørring, Ole: Bed og arbeid, *Skalk* 1980: 6, s. 9-15.
- Scriptores rerum Danicarum mediæ ævii*, bd. I-IX, Jacobus Langebek m. fl. (udg.), Hafniæ 1772-1878. (Forkortes SRD)
- Sorø. *Klostret, Skolen, Akademiet gennem Tiderne*, Soransk Samfund (udg.), København 1924-31.
- Tagesson, Göran: Domkapitel och sockenkyrkor i mellersta Östergötland. Spår av medeltida aktörer, *Fornvännen* 2007: 4, s. 246-266.
- Tagesson, Göran, Elisabet Regner, Birgitta Alinder & Lars Ladell (red.): *Fokus Vreta kloster. 17 nya rön om Sveriges äldsta kloster*, The Museum of National Antiquities, Stockholm Studies 14, Riksantikvarieämbetet Arkeologiska Undersökningar Skrifter 77, Stockholm 2010.
- Tollin, Clas: *Rågångar, gränshällar och ägoområden. Rekonstruktion av fastighetsstruktur och bebyggelseutveckling i mellersta Småland under äldre medeltid*, Meddelanden från Kulturgeografiska institutonen vid Stockholms universitet 101, Stockholm 1999.
- Tollin, Clas: *Ågodomäner och sockenbildning i västra Östergötland. En rumslig studie om kyrkliga upptagningsområden och ägoförhållanden vid tiden för Alvastra klostets grundande*, Swedish University of Agricultural Sciences, Department of Economics 167, Uppsala 2010.
- Trabjerg, Lis: *Middelalderens hospitaler i Danmark*. Speciale i Middelalderarkæologi, Aarhus Universitet 1991, Højbjerg 1993.
- Vellev, Jens (red.): *Jernmøllen i Halland*. Arkæologiske undersøgelser 1993-1995. *Hikuin* 31, Højbjerg 2004.
- Wienberg, Jes: Kirkearkæologi – fra stil til kulturarv. *META. Medeltidsarkeologisk tidskrift* 2006: 3, s. 19-29.
- Wienberg, Jes 2012: Mellan kungar och kaniker – Dalby till debatt, *Locus Celebris. Dalby kyrka, kloster och gård*. Stephan Borgehammar & Jes Wienberg (red.), Centrum för Danmarksstudier 28, Göteborg/Stockholm 2012, s. 18-53.
- Om klostets krønike*, Historisk Samfund for Århus stift (udg.), Århus 1968.

Hjemmesider

Forum for Klosterarkæologi: www.klosterark.dk
 Roskildes Historie: www.roskildehistorie.dk